

EMA DŽEJNA SMOLO*¹

BELMIN ZUKAN**²

POTENCIJALI JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U SPROVOĐENJU ENERGETSKE TRANZICIJE I ZAŠTITE OKOLIŠA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak

Teme energetske tranzicije i zaštite okoliša sve su zastupljenije u javnom prostoru, od nacionalnog konteksta, do agende međunarodnih organizacija. Ipak, uvidom u postojeća istraživanja i izvještaje o ovim temama i procesima, stiče se dojam da Bosna i Hercegovina zaostaje u unapređenju i očuvanju životne sredine. U kontekstu ovih važnih procesa, jedinice lokalne samouprave nameću se kao ključni dio ukupnog sistema bez kojeg ni zaštita okoliša ni energetska tranzicija ne mogu biti potpuni. Stoga, ovaj pregledni članak nastoji povezati različite aspekte vezane za „zelene“ teme koji se tiču Bosne i Hercegovine kroz kratak pregled uključenosti Bosne i Hercegovine u djelovanje međunarodnih organizacija, zatim kroz analizu političke ekonomije energetske tranzicije Bosne i Hercegovine, te u konačnici kroz potencijale jedinica lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine. Zaključci vezani za iste te potencijale, dati su na osnovu pregleda zakonskih rješenja koji omogućavaju učešće jedinica lokalne samouprave i primjere dobrih praksi iz drugih gradova i općina van Bosne i Hercegovine. Imajući u vidu administrativno uređenje i opseg članka, fokus je na Federaciji Bosne i Hercegovine i zakonskim rješenjima u oblasti zaštite okoliša. Prema ovom pregledu, ustanovljena je neusklađenost zakonskih rješenja (zaštita okoliša) ili njihov potpuni nedostatak (energetska tranzicija) kada su u pitanju jedinice lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine. Ipak, potencijali postoje i moguće ih je realizirati posebice kada su u pitanju energetska efikasnost, učešća u projektima međunarodnih organizacija, razvijanje „*smart*“ gradova, te edukacija stanovništva i poticanje građanske participacije.

Ključne riječi: Zakon o principima lokalne samouprave FBiH, energetska tranzicija, politička ekonomija, „*smart*“ gradovi, dekarbonizacija, primjeri dobre prakse

¹ Magistrica međunarodnih odnosa i diplomatije, stručna saradnica za komunikacije i odnose sa javnošću u Fondaciji Friedrich Ebert, regionalna kancelarija za jugoistočnu Evropu

² Bachelor prava, student master studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, advokatski pripravnik u advokatskoj kancelariji Hadžić u Visokom.

1. Uvod

Posljednjih nekoliko mjeseci na agendi međunarodne zajednice sasvim izvjesno je posvećeno okolišu i klimatskim promjenama, te globalnim problemima suočavanja sa negativnim posljedicama globalnog zagrijavanja: praćenje ostvarivanja Sustainable Development Goals, Agenda 2030, European union (EU) Green New Deal, Western Balkans Green Deal, Fit for 55 Package, COP26... Smanjenje očitih i katastrofalnih uticaja klimatske krize na prostoru Zapadnog Balkana, prema mišljenju mnogih stručnjaka moguće je posredstvom pravednog i održivog procesa energetske tranzicije. Ipak, energetska tranzicija u Bosni i Hercegovini, prema nedavnoj analizi pod nazivom Politička ekonomija energetske tranzicije u Jugoistočnoj Evropi³ stagnira u najboljem slučaju, koncentrirana na velike projekte koji se tiču uglja i hidroenergije, bez trenutno dostupnog strateškog plana koji bi bio sveobuhvatan i realističan spram ciljeva energetske tranzicije i suočavanja sa klimatskim promjenama. Prema posljednjem dostupnom izvještaju o stanju okoliša od strane Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine iz 2012. godine, navodi se da je Bosna i Hercegovina suočena sa velikim izazovima kada je u pitanju zaštita okoliša, preventivno kada je u pitanju podjela odgovornosti, ali i saradnja od jedinica lokalne samouprave, preko kantona i entiteta, do državnog nivoa Bosne i Hercegovine. Izvještaj bilježi manjkavu implementaciju postojećih propisa, slab sistem monitoringa, nedostatak sankcija, itd.⁴

Dakle, ni u domenu zaštite okoliša, ni energetske tranzicije, Bosna i Hercegovina ne bilježi značajan uspjeh. Međutim, upravo iz tog razloga neophodno je istraživati potencijale za unapređivanje postojećeg stanja kada su u pitanju obje teme, kroz postojeću infrastrukturu, te imajući u vidu trenutne i nove ciljeve koji će se zasigurno naći pred Bosnom i Hercegovinom, jer je razgovor o „zelenim“ temama postao neminovnost globalne javnosti. Bitno je naglasiti da bez obzira na percepciju i nadležnosti viših nivoa, proces unapređenja kvaliteta životne sredine i energetske tranzicije zahtijeva demokratsku participaciju i veliku društvenu svijest o tim procesima. Stoga, u ovom radu, autori posmatraju ove procese kroz *bottom-up* pristup, odnosno stavljaju fokus na potencijale jedinica lokalne samouprave kako bi se stvorio očito neophodan katalizator „zelenog“ razvoja Bosne i Hercegovine.

Prema Zakonu o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i

³ G. Pippa et al, 2021. *PEET - The Political Economy of Energy Transition in Southeast Europe - Barriers and Obstacles*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung Dialogue Southeast Europe.

⁴ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine. 2012. *Izvještaj o stanju okoliša u Bosni i Hercegovini 2012*.

Hercegovine⁵, unutar samoupravnog djelokruga jedinica lokalne samouprave, odnosno općina i gradova predviđena je i zaštita okoline, ali i druge oblasti (poput komunalnih politika, prostornih i urbanističkih planova, rada javnih preduzeća), koje omogućavaju jedinicama lokalne samouprave samostalno djelovanje kako ključni procesi koji se tiču suočavanja sa klimatskim promjenama ne bi u potpunosti stagnirali, i gdje se može očekivati „spill-over“ efekt prema drugim općinama i gradovima, čime bi se širile pozitivne prakse. Problemi suočavanja sa neefikasnim upravljanjem energetske tranzicije (prekomjerno oslanjanje na hidroenergetski potencijal) su do sada, najviše na lokalnom nivou, osnažile i učešće građana u borbi za zaštitu okoline. Autori razmatraju mogućnosti jedinica lokalne samouprave, sa pravnog i politološkog aspekta, uključujući primjere pozitivnih praksi iz regiona (Krk, Koprivnica, Makedonska Kamenica) i Bosne i Hercegovine, kako kanalisati interes građana, predviđene ovlasti, te pomoć međunarodne zajednice i različitih donatorskih shema, u interesu unapređenje procesa energetske tranzicije i suočavanja sa klimatskim promjenama u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH).

2. Zaštita okoliša i energetska tranzicija

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj⁶ definira zaštitu okoliša kao sve aktivnosti s ciljem održavanja ili obnavljanja kvalitete okoliša, odnosno životne sredine. Primarni način ostvarivanja tog cilja jeste smanjenje zagađivača i štetnih emisija. U zaštitu okoliša spadaju aktivnosti na svim nivoima, od individualnih do sistemskih, te se tiču promjena karakteristika proizvodnje, konzumacije, ali i osnovnih karakteristika usluga i dobara, poticanja održivog raspolaganja otpadom te smanjivanjem same količine otpada posredstvom reciklaže. Energetska tranzicija, u kontekstu smanjenja negativnih posljedica klimatskih promjena, dio je aktivnosti u svrhu zaštite okoliša. Sama tranzicija je definira se kao proces koji se primarno odnosi na promjenu postojećih sistema i načina proizvodnje i potrošnje energije u smislu prelaska sa neobnovljivih na obnovljive i održive načine proizvodnje i iskorištavanja energije. Naravno, uzimajući u obzir prvenstveno ekonomski i društveni uticaj ovako korjenitog procesa, energetska tranzicija neminovno je vezana i za druge globalne procese, kao što je digitalizacija i budućnost rada (razvoj novih djelatnosti, dobara i usluga)⁷.

Posmatranje obje teme, zaštite okoliša kao krovnog termina, i energetske

⁵ Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, „Službene novine FBiH” br. 49/06 i 51/09.

⁶ OECD. 2003. [www.stats.oecd.org](https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=836). Mart. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=836>. (05.11.2021.)

⁷ S&P Global. 2020. [www.spglobal.com](https://www.spglobal.com/en/research-). Februar. <https://www.spglobal.com/en/research-> (05.11.2021.)

tranzicije kao zasebnog i tehnički složenijeg procesa koji tek djelimično spada u domenu istraživanja društvenih nauka – omogućava nam sveobuhvatniji pristup potencijalnim rješenjima kako bi tema okoliša postala ravnopravnija temama koje trenutno, barem iz perspektive autora, dominiraju javnim diskursom bosanskohercegovačkog društva.

Međutim, globalna svijest o okolišnim problemima je na nešto višem nivou. „*Glas građana za klimu*“, istraživanje javnog mnijenja o klimatskim promjenama UNDP-a pokrilo je preko 50 zemalja svijeta, i više od polovine ukupnog svjetskog stanovništva – uključujući pola miliona mlađih od 18 godina, i nam pokazuje globalne stavove vezane za okoliš i konsekvntno energetska tranziciju, odnosno pitanje klimatskih promjena. Prema ovom istraživanju, 64% ljudi (što će reći barem nešto više od ¼ ukupne populacije planete Zemlje) smatraju klimatske promjene hitnom situacijom, čak uzimajući u obzir i trenutnu pandemiju COVID-19.⁸ Iz ugla najzamješćenijih događaja na međunarodnoj sceni ove godine svakako je i UN Konferencija o klimatskim promjenama (COP26) u Glazgovu, na kojoj učestvuje i predstavništvo Bosne i Hercegovine.

Također, bez obzira na potencijalne percepcije o važnosti tema okoliša i svih vezanih procesa, Bosna i Hercegovina da bi zadovoljila ostale političko-ekonomske agende na stolu, dužna je i više nego samo deklarativno pratiti korak sa svijetom u kojem su teme životne sredine, cirkularne ekonomije, energetske tranzicije i klimatskih promjena sve prisutnije.

3. Energetska tranzicija u Bosni i Hercegovini

Pa tako i u procesu pristupanja Evropskoj uniji, Bosna i Hercegovina je već sada dužna započeti usklađivanje planova razvoja energetskeg sektora sa politikama Evropske unije, koje odnedavno podrazumijevaju i Novi zeleni plan Evropske unije. Također, Bosna i Hercegovina je uz Evropsku uniju (odnosno još 177 zemalja svijeta) već ratifikovala i Pariški sporazum o klimi iz 2015. godine⁹ koji postavlja ambiciozne planove u vezi s dekarbonizacijom (kao jednim od temeljnih procesa energetske tranzicije), te je i Bosna i Hercegovina na samom početku, prije 5 godina, predložila na nivou države doprinose ovom procesu. Pariški sporazum smatra se jednom od najvažnijih aktivnosti u kontekstu rješavanja globalnog problema posljedica klimatskih promjena, od kojih je globalno zagrijavanje zasigurno jedan od najzamjetljivijih. Dekarbonizacija se smatra jednim od najvažnijih inicijalnih faza procesa energetske tranzicije, i bitno je naglasiti da prema određenim analizama, političke odluke u sektoru

⁸ UNDP Bosna i Hercegovina. 2021. januar. https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/presscenter/vijesti/2021/GlasGradjanaZaKlimu.html (05.11.2021.)

⁹ Ujedinjene Nacije, *Pariški sporazum o klimi*. 2015. <https://www.pressherald.com/media/document/full-text-paris-climate-change-agreement/> (10.12.2021)

energetskih politika ovaj proces dugoročno ne mogu spriječiti, ali mogu itekako uticati na brzinu kojom se ovaj proces odvija¹⁰ – s tim da je podatak UNDP-a o percepciji važnosti klimatskih promjena jasan pokazatelj podizanja globalne svijesti o neminovnosti suočavanja sa klimatskim promjenama u što kraćem roku.

Prof. dr. Mirza Kušljugić u analizi o stanju energetske tranzicije u Bosni i Hercegovini zaključuje da je energetska tranzicija od iznimne važnosti, ne samo iz perspektive zaštite okoliša i praćenja aktivnosti međunarodne zajednice, nego da posjeduje i svoje socio-ekonomske benefite u odnosu na trenutne obrasce u proizvodnji i potrošnji energije. Također, naglašava da je sa tehničkog aspekta, energetska tranzicija u Bosni i Hercegovini u potpunosti izvodiva, a dugoročno isplativa iz ekonomske perspektive. Ipak, proces moraju pratiti i adekvatne politike, odnosno neophodna je sinergija državnih organa kako bi ovaj proces mogao biti sproveden na adekvatan način. Upravo važnost adekvatnih socio-ekonomskih politika proširuje pojam energetske tranzicije u pojam „pravična tranzicija“. Pravična tranzicija u ovom kontekstu referira se na socio-ekonomski pravedne politike koje će omogućiti da proces energetske tranzicije ima minimalne negativne posljedice po ekonomiju i društvo (uključujući rast siromaštva, gubitak radnih mjesta, itd).¹¹

Upravo u pitanju aktera, odnosno, sudionika i odgovornosti u procesu energetske tranzicije dolazimo do podatka da je na prostoru Jugoistočne Evrope zapravo jedan od ključnih faktora koji onemogućava razvoj ovog procesa netransparentno djelovanje javnih preduzeća i državnih organa, te nedovoljna konsolidiranost principa vladavine prava.¹²

Proizvodnja električne energije u Bosni i Hercegovini još uvijek se najvećim dijelom oslanja na hidrocentrale i termoelektrane (Kakanj, Tuzla, Gacko, Ugljevik, Stanari), s još uvijek malim pomacima u korist obnovljivih izvora energije kao što su vjetroelektrane i solarne elektrane. Doprinos mini-hidroelektrana proizvodnji električne energije je minimalan, a otpor stanovništva prema izgradnji mini-hidroelektrana sve veći (npr. Neretva, Kruščica, Fojnica). Energetski sistem Bosne i Hercegovine smatra se neefikasnim, zbog vještački niskih cijena za potrošače, što stvara percepciju povoljnog i funkcionalnog sistema, a veoma je izvjesno da će i cijene električne energije za potrošače značajno porasti. Za zagrijavanje, većinski su u upotrebi drvo i ugalj, dok sektorom saobraćaja dominiraju privatni oblici prijevoza, kako za za prevoz ljudi tako i dobara, sredstva javnog prevoza su zanemarena. Ipak, energetska ovisnost Bosne i Hercegovine manja je u odnosu na prosjek 28 zemalja članica Evropske unije, upravo zbog manjeg oslanjanja na

¹⁰ M. Kušljugić, *Energetska tranzicija u Bosni i Hercegovini - analiza stanja, prilika i izazova*. Tuzla: Udruženje za razvoj NERDA, 2019.

¹¹ *Ibid.*

¹² G. Pippa et al, *PEET - The Political Economy of Energy Transition in Southeast Europe - Barriers and Obstacles*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung Dialogue Southeast Europe, 2021.

prirodni gas koji se uvozi, a većeg oslanjanja na proizvodnju energije posredstvom HE i TE.¹³

Dakle, sam pregled energetske sistema u Bosni i Hercegovini upućuje na manjak inovativnosti i usklađenosti sa procesom energetske tranzicije, odnosno, da se još uvijek, većinski, sistem oslanja na neobnovljive izvore energije. Kao što se prethodno navodi, prema Izvještaju iz 2012. godine nedostatak koordinacije između različitih organa značajno usporava ukupni proces zaštite i poboljšanja okoliša u BiH.¹⁴ Ipak, čak i 7 godina poslije, iako promatrano iz drukčijeg aspekta, zaključak je gotovo isti, ako ne i lošiji. Naime, energetska tranzicija, prema analizi Gallop et al. o političko-ekonomskoj analizi procesa, ne napreduje upravo radi nefukcionalnosti nadležnih organa. Samim tim, uvidom u podatke iz 2012, te 2017. godine, može se zaključiti da suočavanje s klimatskim promjenama i poboljšanje zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini ne ostvaruje napredak. Naime, analize upućuju na visok stepen inertnosti nadležnih institucija da se uopće počnu suočavati se s problemima koji su već itekako vidljivi u Bosni i Hercegovini - od visokog stepena zagađenja vazduha do globalnih posljedica klimatskih problema kao što su razlike u godišnjim dobima i intenzitetu padavina koje nerijetko zbog loše infrastrukture izazivaju poplave i veliku materijalnu štetu. S druge strane, među nadležnim ministarstvima i parlamentarnim skupštinama analize bilježe manjak konsultacija, i političke odgovornosti prema sprovođenju strateških dokumenata. Primjerice, oba doma Parlamenta FBiH glasala su u korist novog zajma Elektroprivredi Bosne i Hercegovine za izgradnju Bloka 7 TE Tuzla, bez obzira na jasna upozorenja Energetske zajednice da Bosna i Hercegovina time krši potpisani Sporazum o energetske zajednici.¹⁵

Nadalje, osim manjka političke odgovornosti, Gallop et al. bilježe manjak svijesti o tome da je neophodno određene ključne promjene u energetske sektoru ubrzati, te da očuvanje životne sredine ne može čekati rješavanje drugih socio-ekonomskih pitanja, kako bi postali od istinske važnosti. Povezano sa nedostatkom svijesti o tempu procesa energetske tranzicije, nameće se i zaključak da donosioci političkih odluka u Bosni i Hercegovini nemaju dovoljno odlučnosti da se suoče s ključnim odlukama u ovom procesu. Jedan od ključnih primjera je nedonošenje odluke o zatvaranju rudnika uglja. Vrlo izvjesno, uzrok tome je nedostatak strategije za pravičnu energetske tranziciju koja ne bi trenutne uposlenike koji ovise o energetske sistemu kakav on danas jeste, ostavila na ivici egzistencije usljed sprovođenja tranzicije.¹⁶

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine. 2012. *Izvještaj o stanju okoliša u Bosni i Hercegovini 2012.*

¹⁵ G. Pippa et al, *PEET - The Political Economy of Energy Transition in Southeast Europe - Barriers and Obstacles.* Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung Dialogue Southeast Europe, 2021.

¹⁶ *Ibid.*

Naravno, nisu svi izazovi energetske tranzicije isključivo stvar političkih odluka, postoje izvjesni infrastrukturni problemi, ali ispitanici istraživanja koje sprovodi Bankwatch 2021. godine, smatraju fizičku infrastrukturu manjom preprekom. Veći naglasak je stavljen na sistemsku infrastrukturu u kontekstu obrazovanja, te ulaganja u istraživanje.

Dakle, i Kušljugić i Gallop et al. upućuju na trenutno stanje energetske tranzicije u Bosni i Hercegovini koje nije povoljno, i oba istraživanja nude izvjesne preporuke o tome kako pokrenuti energetska tranziciju u Bosni i Hercegovini. Međutim, govoriti o promjeni sveukupnog energetskeg sistema na nivou države izazovan je zadatak za civilno društvo koje u većini slučajeva nije, niti mora biti, u potpunosti upućeno u tehničke aspekte ovog procesa, ali itekako zahtijeva društvenu svijest i društvenu podršku, u najmanjem radi demokratskih procesa zahtijevanja političke odgovornosti izabranih dužnosnika da se ovi procesi (re) aktiviraju. Stoga, itekako je smisleno govoriti o ovim procesima iz perspektive jedinica lokalne samouprave, posebice ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da je zaštita okoliša kao jedan širi koncept svakako u domeni rada jedinica lokalne samouprave.

Ipak, napravimo uvod u diskusiju o pravnim pretpostavkama i potencijalnim rješenjima za jedinice lokalne samouprave u FBiH, kroz primjere dobrih praksi iz dvije zemlje regiona, Hrvatske i Sjeverne Makedonije.

4. Primjeri dobrih praksi: Hrvatska i Sjeverna Makedonija

Republika Hrvatska daje dva izuzetna primjera kada je u pitanju briga o okolišu i energiji. Prije svega, „zeleni otok“ Krk na sjajnom je putu da postane prvi potpuno energetski neovisan otok, a prakse raspolaganja otpadom pokazuju da je podizanje svijesti i angažman jedinica lokalne samouprave itekako moguć.¹⁷

Odvajanje otpada na Krku dostiže do 60% od ukupnog otpada, dok je primjerice postotak u istoj kategoriji za grad Zagreb tek 1%. U praksi, to znači da od 1 tone otpada na otoku Krku, 60% ili 600 kg uspijeva da se reciklira i ponovno iskoristi.¹⁸

Kada je u pitanju energetska tranzicija na obnovljive izvore energije, Krk se oslanja na solarnu energiju, pa tako i javna i privatna poduzeća posjeduju solarne elektrane na krovovima. Glavnu zaslugu za uspjeh ovih projekata, mještani Krka, zajedno sa nadležnim općinama, pripisuju obrazovanju od najranijih uzrasta kroz školske programe, ali i kroz učešće nevladinih i vjerskih organizacija, a sami uspješni model počinju primjenjivati i Korčula, Pag, te drugi otoci.¹⁹

¹⁷ D. Romac, *Ekološko "čudo" na Krku*. May. <https://www.dw.com/hr/ekolo%C5%A1ko-%C4%8Dudo-na-krku/a-38722372>, 2017, (05.11.2021.)

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

S tim da, održivost na otoku (u kontekstu energetske održivosti i zaštite okoliša) barem djeluje lakše za postići, obzirom da i ekološki aktivisti Krka ističu da za otoke u Hrvatskoj to nije nikakva novina. Iz tog razloga, korisno je pogledati i druge primjere.²⁰ Koprivnica također uspijeva da ispunjava normu od minimum 50% odvojenog otpada. U slučaju Koprivnice, bitno je naglasiti i da dijelovi projekata koji doprinose funkcionalnost raspolaganja otpadom u Koprivnici sufinancirala je Evropska unija. Primjerice, 85% iznosa za novo reciklažno dvorište sufinansirala je Europska unija (EU), a ostatak Grad Koprivnica. Veoma izvjesno je da postoje mehanizmi kojim se mogu obezbijediti adekvatne vrste resursa ukoliko postoji interesovanje za sprovođenje takvih projekata, jer i Koprivnica je tek jedan od tri grada koji ovu normu od 50% ispunjavaju i u Hrvatskoj.²¹

Ipak, uzimajući u obzir da se pretpostavke za zemlje članice i ne-članice Europske unije itekako razlikuju bitno je naglasiti da primjeri pozitivnih praksi postoje i u zemljama regiona koje nisu članice EU kao i Bosna i Hercegovina, kao što je grad Makedonska Kamenica u Sjevernoj Makedoniji. Stanovnici i političko vođstvo Makedonske Kamenice ističu da je njihov grad prije svega čist grad, u kojem (za razliku od većine gradova i općina regiona) zagađenje zraka nije veliki problem. Grad koristi „smart“ osvjetljenje, čime je grad osvjetljen i siguran, ali i energetske efikasniji, te solarne elektrane na gradskim vrtićima, osnovnim i srednjim školama. Ovakav način razvijanja grada osim energetske ima i zdravstvene benefite za kardiovaskularno i respiratorno zdravlje stanovništva. Međutim, dugoročno vidljive su i druge koristi, kao npr. uštede u budžetskim sredstvima za koje gradonačelnica Makedonske Kamenice predviđa da će biti vidljive kroz narednih 6 godina. Solarni paneli koriste se i na privatnim domaćinstvima za zagrijavanje vode i individualnu proizvodnju električne energije, čime građani Makedonske Kamenice ostvaruju uštede, ali i potiču ideju korištenja obnovljivih izvora energije.²²

Međutim, da bi postojale konkretne preporuke šta je moguće uraditi na nivou jedinica lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini, neophodno je ponuditi pregled pravnih pretpostavki za djelovanje na nivou jedinica lokalne samouprave.

²⁰ *Ibid.*

²¹ M. Robert, *Koprivnica među tri grada koji odvojeno prikupljaju više od 50 posto otpada*, septembar, 2020. <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/koprivnica-medu-tri-grada-koji-odvojeno-prikupljaju-vise-od-50-posto-otpada-21033>. (05.11.2021.)

²² *Renewable energy solutions - How a town in North-Macedonia inspires a whole region*. Režija: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2020, <https://youtu.be/Kjjfkvh3ENo>. (06.11.2021.)

5. Pravne pretpostavke učešća jedinica lokalne samouprave u energetskej tranziciji i zaštiti okoline

Ključna pitanja organizovanja jedinica lokalne samouprave u entitetu FBiH su uređena Zakonom o principima lokalne samouprave u FBiH.²³ Prema Zakonu o principima lokalne samouprave u FBiH, jedinice lokalne samouprave u ovom entitetu su općine i gradovi, te se u istim organizuje i ostvaruje lokalna samouprava. Shodno tome, jedinice lokalne samouprave imaju slobodu ostvarivanja vlastitih nadležnosti, ali i raspolaganja vlastitom imovinom i finansijskim sredstvima. Vlastitim nadležnostima lokalne samouprave, prema ovom zakonu, se, između ostalih, smatraju i utvrđivanje i provođenje politike zaštite čovjekove okoline, vodosnabdijevanje, odvođenje i prerada otpadnih voda, prikupljanje i odlaganje čvrstog otpada, održavanje javne čistoće, održavanje i gradnja javne rasvjete, uređenje parkova, organizovanje i unaprijeđenje lokalnog javnog prevoza.

Osim gore navedenog, drugi propisi doneseni od strane organa FBiH, uređuju raspodjelu nadležnosti među organima koji se odnose na energetskej tranziciji i zaštitu okoliša. Ipak, važno je istaći i da je zaštita okoliša detaljnije uređena, od područja energetskej tranzicije koja tek postaje tema u smislu donošenja propisa. Tako Zakon o zaštiti okoliša²⁴ koji je 2021. godine usvojio Parlament FBiH, predviđa jedinice lokalne samouprave kao jedan od subjekata, uz kantone i FBiH, koji osiguravaju zaštitu okoliša. Ovaj zakon predviđa obavezu jedinica lokalne samouprave da svoje planove razvoja usklade sa propisima koji se odnose na zaštitu okoliša, kao i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u procesu izdavanje okolinske saglasnosti.

Nadalje, Zakon o upravljanju otpadom²⁵ predviđa također nadležnosti jedinica lokalne samouprave naročito u smislu izrade planova za upravljanje otpadom. Ovaj zakon predviđa obavezu kantonima, da pri izradi obaveznih kantonalnih planova za upravljanje otpadom konsultuju jedinice lokalne samouprave. Također, predviđa se i obaveza donošenja općinskih odnosno gradskih planova za upravljanje otpadom, a koji uređuju oblasti upravljanja opasnim otpadom iz domaćinstava, korištenje komponentni iz komunalnog otpada, programe za smanjenje procenta biorazgradivog i ambalažnog otpada, podizanje svijesti o upravljanju otpadom, kao i lociranje postrojenja za upravljanje otpadom.

Zakon o zaštiti zraka²⁶ navodi jedinice lokalne samouprave kao jedan od nivoa vlasti nadležan za zaštitu i poboljšanje kvaliteta zraka. Zakon o zaštiti zraka

²³ Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, “*Službene novine FBiH*” br. 49/06 i 51/09.

²⁴ Zakon o zaštiti okoliša, “*Službene novine FBiH*”, broj 15/21.

²⁵ Zakon o upravljanju otpadom, “*Službene novine FBiH*”, br. 33/03, 72/09 i 92/17.

²⁶ Zakon o zaštiti zraka, “*Službene novine FBiH*”, br. 33/03 i 4/10.

propisuje obavezu entiteta, kantona, i jedinica lokalne samouprave, kao i drugih fizičkih i pravnih lica da sarađuju u cilju zaštite i poboljšanja kvalitete zraka, te propisuje i obavezu jedinica lokalne samouprave da osiguraju neophodna finansijska sredstva u cilju zaštite i poboljšanja kvalitete zraka.

Zakon o zaštiti prirode²⁷ skoro da ne prepoznaje ulogu jedinica lokalne samouprave. Ipak, jedinice lokalne samouprave se, u kontekstu ovog zakona, navode u nekoliko navrata i to u smislu učešća u postupcima proglašenja zaštite prirodne vrijednosti.

Zakon o zaštiti od buke²⁸ predviđa nadležnosti i jedinica lokalne samouprave u smislu nadzora nad primjenom ovog zakona, osim toga, zaštitu od buke također osiguravaju nadležni organi i jedinica lokalne samouprave, uz organe kantona i entiteta.

Zakon o fondu za zaštitu okoliša FBiH²⁹ je jedan od ključnih zakona za ovu oblast budući da isti uređuje funkcionisanje ove finansijske institucije. Osim odredbe koja određuje obveznike uplaćivanja sredstava u ovaj fond, navodi i način raspodjele sredstava iz fonda. Sredstava iz fonda se raspoređuju entitetu (30%) i kantonima (70%). Zakonodavac je također uredio i da se sredstva fonda imaju koristiti za zaštitu okoliša, a naročito za sljedeće programe: *zaštitu, očuvanje i poboljšanje kvaliteta zraka, tla, voda i mora, te ublažavanje klimatskih promjena i zaštitu ozonskog omotača, saniranje, poticanje izbjegavanja i smanjivanja nastajanja otpada, iskorištavanje vrijednih svojstava, te obrade otpada, zaštitu i očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti, provođenje energetskih programa, programa razminiravanja, unapređivanje i izgradnju infrastrukture za zaštitu okoliša, poboljšanje praćenja i ocjenjivanja stanja okoliša, te uvođenja sustava upravljanja okolišem, poticanje održivog korištenja prirodnih dobara, poticanje održivih privrednih djelatnosti, odnosno održivog ekonomskog razvoja, poticanje istraživačkih, razvojnih studija, programa, projekata i drugih aktivnosti, uključujući i demonstracijske aktivnosti*. Ipak, činjenica da ovim zakonom nije predviđeno da se dio sredstava raspoređuje na jedinice lokalne samouprave, a koje ima nadležnosti po ovom pitanju, je po mišljenju autora ozbiljan nedostatak ovog zakona, koji uzgred nije mijenjan od 2003. godine.

Zakon o vodama³⁰ propisuje nadležnost i jedinica lokalne samouprave u upravljanju vodama, ali uz kantone, entitet i Bosnu i Hercegovinu. Jedinice lokalne samouprave su nadležne za donošenje odluke o odvodnji otpadnih voda na području pojedinačne jedinice lokalne samouprave. Također, jednice

²⁷ Zakon o zaštiti prirode, "Službene novine FBiH", broj 66/13.

²⁸ Zakon o zaštiti od buke, "Službene novine FBiH", broj 110/12.

²⁹ Zakon o fondu za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine FBiH", broj 33/03.

³⁰ Zakon o vodama, "Službene novine FBiH", broj 70/06.

lokalne samouprave su nadležne i za zaštitu izvorišta čije se zone sanitarne zaštite prostiru na području pojedinačne lokalne samouprave. Nadalje, jedinice lokalne samouprave su nadležne i za zaštitu područja na kojima se vrši uzgoj ekonomski važnih akvatičnih vrsta, kao i proglašenje kupališta. Osim toga, nadležnosti jedinica lokalnih samouprava postoje i u pitanjima zaštite od štetnog djelovanja voda, uključujući poplave. Jedinice lokalne samouprave učestvuju i u postupcima izdavanju i oduzimanju vodnih akata. Osim nadležnosti, zakon propisuje i obavezu jedinica lokalne samouprave da iz svojih sredstava osiguraju provođenje ovog zakona uz druge izvore finansiranja poslova i zadataka iz ovog zakona uz druge izvore finansiranja.

Zakon o energetskej efikasnosti u FBiH³¹ izričito i jasno propisuje nadležnosti lokalne samouprave u ovoj oblasti, te predviđa da jedinice lokalne samouprave: „a) donosi općinski i/ili gradski program poboljšanja energetske efikasnosti, b) upravlja energijom u zgradama i drugim izgrađenim objektima koje za obavljanje djelatnosti koriste organi lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća čiji je osnivač lokalna samouprava, c) informira građane o mogućnostima poboljšanja energetske efikasnosti, značaju i efektima primjene mjera energetske efikasnosti u stambenim objektima u vlasništvu građana, d) informira poslovne subjekte o mogućnostima poboljšanja energetske efikasnosti, značaju i efektima primjene mjera energetske efikasnosti u poslovnim objektima, e) utvrđuje podsticajne mjere za poboljšanje energetske efikasnosti i f) vodi informacioni sistem potrošnje energije u zgradama navedenim pod b)³².

6. Zaključna razmatranja

Aktivnosti jedinica lokalne samouprave su, uglavnom, ograničene njihovim mogućnostima u smislu finansiranja projekata koji bi vodili ka energetskej tranziciji i zaštiti okoline. Jedan od ključnih problema jeste nedovoljno usklađeno zakonodavstvo u entitetu FBiH, i tu prije svega treba istaći činjenicu da zakoni koje je donosio entitetski zakonodavac, nisu međusobno usklađeni. Prije svega, radi se o usklađenosti Zakona o pripadnosti javnih prihoda u FBiH³³ i Zakona o principima lokalne samouprave u FBiH. Iako prema Zakonu o principima lokalne samouprave u FBiH jedinice lokalne samouprave imaju značajna ovlaštenja u procesu zaštite okoline i provođenju energetske tranzicije, Zakonom o pripadnosti javnih prihoda u FBiH nije dato dovoljno finansijskih mogućnosti

³¹ Zakon o energetskej efikasnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine, “*Službene novine FBiH*”, broj 22/17.

³² Član 10, Zakon o energetskej efikasnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine, “*Službene novine FBiH*”, broj 22/17

³³ Zakona o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine, “*Službene novine FBiH*”, br. 22/06, 43/08, 74/08, 22/09, 35/14 i 94/15.

jedinicama lokalne samouprave da takve aktivnosti provedu. Osim prethodnim, Zakonom o fondu za zaštitu okoliša FBiH također jedinice lokalne samouprave nisu prepoznate kao subjekti u procesu energetske tranzicije i zaštite okoliša.

Iz prethodnog jasno proizlazi da odgovornost za veće učešće jedinica lokalne samouprave u procesu energetske tranzicije i zaštite okoliša je na entitetskom zakonodavcu. Izmjenom dva zakona kojima se raspoređuju finansijska sredstva i to na način koji bi prepoznao jedinice lokalne samouprave kao subjekte u ovim procesima bi omogućio mnogo veću i proaktivniju ulogu jedinica lokalne samouprave.

Zakon o energetskej efikasnosti u FBiH je odredio jedinice lokalne samouprave kao značajnog aktera u postizanju veće energetske efikasnosti. Stoga, jedinice lokalne samouprave, čak i bez enormnih finansijskih sredstava mogu raditi na uspostavljanju transparentnih i efikasnih mehanizama koji bi doprinosili energetskej efikasnosti. Poduzimanje aktivnosti na izmjeni dotrajalih i zastarjelih rasvjetnih tijela, što unutrašnjih (u zgradama općinskih i gradskih uprava, kao i zgrada javnih ustanova i javnih preduzeća kojima su osnivači jedinice lokalne samouprave) tako i vanjskih (javna rasvjeta), energetskej efikasnijim rasvjetnim tijelima je jedan od primjera kako jedinice lokalne saouprave mogu poticati građane u pravcu ostvarivanja veće energetske efikasnosti.

Iako neprilagođeno zakonodavstvo otežava provođenje aktivnosti, jedinice lokalne samouprave imaju druge mogućnosti u iznalaženju sredstava za projekte zaštite okoliša i energetske tranzicije. Primjer tome je Sporazum o saradnji na implementaciji Pilot projekta subvencioniranja zamjene peći/kotlova na ugalj i ostala čvrsta goriva certificiranim pećima/kotlovima i toplotnim pumpama u domaćinstvima u Kantonu Sarajevo.³⁴ Sporazum su zaključili Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u Bosni i Hercegovini, Sektor za energiju i okoliš, te Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, a na osnovu kojeg su građani Kantona Sarajevo bili u mogućnosti da nadoknade do 70% troškova prelaska na energetskej održivija i ekološki prihvatljivija rješenja za grijanje.³⁵ Iako je potpisnik ovog sporazuma ministarstvo kantona, otvorenost i spremnost međunarodnih organizacija da učestvuju u realizaciji ovakvih projekata je jasna.

Uprkos nedostatku sredstava, jedinice lokalne samouprave u postojećim okvirima finansiranja će u ovom desetljeću morati iznalaziti načine da povećaju sredstva koja izdvajaju za projekte energetske tranzicije i zaštite okoliša. Naročitu ulogu u provođenju „zelenih ideja“ mogu igrati javne ustanove i preduzeća. Osim prethodno obrazloženog „vlastitog primjera“ javne ustanove i preduzeća, naročito

³⁴ 2021. UNDP Bosna i Hercegovina. https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/presscenter/vijesti/2020/javni-poziv-za-subvencioniranje-zamjene-pei-kotlova-na-ugalj-i-o.html (06.11.2021.)

³⁵ *Ibid.*

preduzeća poput toplana, distributera plina i sličnih, trebaju poticati građane na prelazak na ekološki održivije varijante grijanja kroz različite programe poticaja. Razvoj programa odvajanja i recikliranja otpada, uprkos pokušajima, nije dovoljno zaživio i tu se krije velika mogućnost gdje jedinice lokalne samouprave, po uzoru na otok Krk u Hrvatskoj mogu proaktivno učestvovati u procesima zaštite okoline i energetske tranzicije.

Kada govorimo o važnosti obrazovanja na temu zaštite okoliša i energetske tranzicije, veoma izvjesno je bitno mijenjanje individualnih navika u kontekstu prihvaćanja održivijih proizvoda, mimiziranja proizvodnje otpada, ali i odgovorno odlaganje istog. Najsmislenije u kontekstu ove vrste edukacije je osvijestiti temu klimatskih promjena i zaštite okoline na „ažuriran“ način, što svakako nije pitanje jedinica lokalne samouprave. Međutim, osim podizanja svijesti o važnosti ovih tema, educiranje stanovništva važno je usmjeriti na barem još dva načina. Prvi se tiče činjenice da je tema mijenjanja individualnih navika nerijetko stvar društvene privilegije, u smislu da socio-ekonomska situacija pojedinca u velikoj mjeri određuje i njegove oblike ponašanja. Održiviji način života još uvijek dolazi sa „skupljom etiketom“, u smislu investicija u domaćinstvu, korištenja održivih alternativa u proizvodima i dobrima, itd.

Naravno, to nije uvijek slučaj, i dešava se i da su „low-waste“ opcije dugoročno isplativije. Ipak, mišljenje autora je da su pojedinci i porodice sa ugroženom socio-ekonomskom situacijom, skloniji u skladu sa svojom situacijom, razmišljati kratkoročno. Najčešće za takve pojedince i porodice, socio-ekonomska sigurnost upravo jeste kratkoročna obzirom na primanja koja mogu a i ne moraju biti dovoljna da pokriju osnovne troškove življenja. Ergo, za takve članove društva razmatranje održivosti proizvoda pri kupovini i korištenju sasvim izvjesno neće biti visoko na listi prioriteta pri ličnom odabiru.

S jedne strane, održiviji stil života mora biti pristupačniji za sve dijelove stanovništva, ali i predstavljen i promovisan kao pristupačan i koristan za sve. S druge strane, čak i uz sve izmjene ponašanja na individualnom nivou ne znači da će zaštita okoliša i energetska tranzicija bit uspješnija, ukoliko odgovorne institucije, ali i privredna društva ne prihvate „zelene“ modele i politike u svom djelovanju, odnosno načinima proizvodnje i poslovanja. Obrazovanje stanovništva u ovom kontekstu tiče se osvještavanja odgovornosti „velikih zagađivača“ i uloge javnih institucija, kako bi se zagovarala prilagodba održivijim modelima upravljanja i poslovanja. Ovakva vrsta obrazovanja suštinski se tiče demokratizacije društva, obzirom da je riječ o jačanju demokratske političke kulture i participacije civilnog društva, te zahtijevanju političke odgovornosti izabranih predstavnika. Jedinice lokalne samouprave mogu imati upravo tu vrstu edukacijskog potencijala za sve gore navedene primjere. Mogućnosti su razne, od kreiranja različitih vrsta edukativnih sadržaja, preko saradnje s obrazovnim institucijama, pa do organiziranja i poticanja javnih tribina i razmjena mišljenja. Primjerice,

u svakom gradu u kojem su akcije čišćenja još uvijek češće organizovane od strane nevladinih organizacija i pojedinaca, organi jedinica lokalne samouprave propuštaju priliku da realiziraju svoje nadležnosti po pitanju zaštite okoliša, ali i suradnje s civilnim društvom. Izuzetan primjer jedinice lokalne samouprave koja koristi svoj edukacijski i mobilizacijski potencijal, čak i kada je situacija izvan djelokruga nadležnosti, jeste upravo općina Omišalj, na prethodno spomenutom otoku Krku, gdje je općinska administracija na čelu s načelnicom i stanovnicima organizirala proteste protiv izgradnje LNG terminala, zbog njegovih nepovoljnih uticaja na okoliš.³⁶

Nadalje, ideja koja se itekako temelji na lokalnom djelovanju jeste koncept pametnih gradova („smart cities“). Zanimljivo je istaknuti da se proces održivog razvoja, odnosno Sustainable Development Goals, koji je usvojila i Bosna i Hercegovina kao članica Ujedinjenih nacija, u svih 6 područja transformacije zapravo preklapa s ciljevima razvoja jedinica lokalne samouprave koji predlaže Evropska unija u Evropskom zelenom planu. Ova povezanost važna je zato što već sada daje smjernice za razvoj strategija i planova za Bosnu i Hercegovinu kroz strategije Ujedinjenih nacija, ali i u budućim koracima EU integracija, gdje će se BiH neminovno morati usklađivati sa postojećim politikama Evropske unije. U sklopu ovih transformacijskih tokova, pokrenuta je i misija „Klimatski neutralni i pametni gradovi“. Ideja pametnih gradova temelji se na otpornosti jedinica lokalne samouprave, poticanju digitalne transformacije, društvenih inovacija, ali i društvenog učešća u procesima donošenja odluka (što nas opet vraća na ulogu jedinica lokalne samouprave kao edukatora i motivatora).

Temeljni principi kojima se postiže razvoj koncepta pametnog grada nisu samo otpornost jedinica lokalne samouprave, nego i učinkovito raspolaganje postojećim resursima. Prema nekim mišljenjima, ključ efikasne tranzicije jesu upravo pametni gradovi, odnosno jedinice lokalne samouprave, posebice kada je u pitanju proces dekarbonizacije.³⁷ U ovom kontekstu, jedinice lokalne samouprave u FBiH, već sada trebaju aktivno raditi na mapiranju „smart“ rješenja, odnosno budućnosti svojih gradova i općina kao niskougljičnih „smart“ zajednica. To znači da već sada svaka od jedinica lokalne samouprave u FBiH u infrastrukturne projekte, urbanističke planove, te planove rada administracije može implementirati moguća rješenja u skladu s principima održivog razvoja, ali i prepoznati sve eventualne nedostatke u smislu ekspertize i kapaciteta, kako bi se adekvatni planovi i strategije mogli kreirati.

Kao posljednji potencijal jedinica lokalne samouprave, može se izdvojiti učešće u projektima međunarodne zajednice i apliciranje za projektna sredstva

³⁶ HINA. 2018. „Thousands Protest against Floating LNG Terminal.“ Mart. <https://www.total-croatia-news.com/business/26362-thousands-protest-against-floating-lng-terminal>. (07.11.2021.)

³⁷ E. Trpkov, Stephanie, *Pametni gradovi i energetska tranzicija - Je li jedno moguće bez drugoga?* Zagreb, 2021, Friedrich-Ebert-Stiftung Regionalni ured za Hrvatsku i Sloveniju.

različitih institucija, s ciljem zaštite okoliša i energetske tranzicije. Jedinice lokalne samouprave mogu samostalno učestovati u ovakvim projektima, obzirom da su neki od njih dizajnirani upravo za jedinice lokalne samouprave. Primjer ovakvog projekta je EBRD-ov Green Cities, u kojem već sudjeluju Sarajevo, Banja Luka i Zenica, međutim, koji još uvijek nije prilagođen za sudjelovanje manjih gradova i manjih jedinica lokalne samouprave.³⁸ Također, UNDP realizira nekolicinu inicijativa usmjerenih na razvoj jedinica lokalne samouprave, primjerice *Go Green* inicijativu pokrenutu 2020. godine, u kojem sudjeluje 15 gradova i općina iz Bosne i Hercegovine.³⁹

Bosna i Hercegovina dio je i Inicijative za regije uglja u tranziciji na Zapadnom Balkanu i Ukrajini, koju je pokrenula Evropska komisija sa 6 međunarodnih partnera. Zemlje Zapadnog Balkana i Ukrajina podijeljene su na 17 regija s kojima će se raditi na izgradnji kapaciteta, poticanju dijaloga s relevantnim institucijama, treninzima te angažmanu zajednice, s ciljem efikasne energetske tranzicije. Iz Bosne i Hercegovine, izdvojene su regije Tuzlanskog, Srednjobosanskog, Zeničko-dobojskog kantona te regija Ugljevik i regija Gacko. U Inicijativi je predviđeno učešće jedinica lokalne samouprave iz ovih regija, a sam projekt dizajniran je po modelu sličnog projekta sprovedenog za regije uglja u Evropskoj uniji. Obzirom da je projekt pokrenut u decembru 2020. još uvijek je nejasno koja će tačno biti uloga i ishod za jedinice lokalne samouprave u FBiH, odnosno gradove i općine u BiH iz ovog projekta, ali je svakako iskorak po pitanju sprovođenja energetske tranzicije.⁴⁰

Iz ovih nekoliko primjera jasno je da uloga jedinica lokalne samouprave u temama „zelene“ tranzicije jeste itekako naglašena, te da su aktivnosti jedinica lokalne samouprave ključne za poticanje ovih važnih procesa. Bez obzira na trenutno stanje kada je u pitanju energetska tranzicija, ali i zaštita okoliša, koje se percipira, ali i naučno utvrđuje kao nepovoljno, razlozi za uspostavljanje aktivnosti usmjerenih na ove teme i procese tim su čak i brojniji. Ideje „smart“ gradova, princip razvijanja otpornosti jedinica lokalne samouprave, inicijative međunarodne zajednice, ali i postojeći dobri primjeri ukazuju na to da jedinice lokalne samouprave su neodvojive od ovih procesa. Također, trenutna zakonska rješenja predviđaju barem zaštitu okoliša kao širi koncept „zadatkom“ jedinica lokalne samouprave, pa čak i energetske tranzicije barem u onoj mjeri u kojoj je energetska efikasnost dio iste. Bez obzira na neophodna usklađivanja zakonskih rješenja na različitim nivoima, i trenutne pravne pretpostavke ostavljaju dovoljno

³⁸ EBRD. 2021. „*EBRD Green Cities.*” <https://www.ebrdgreencities.com/our-cities>.

³⁹ 2021. UNDP Bosna i Hercegovina . Januar. https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/presscenter/vijesti/2021/GlasGradjanaZaKlimu.html. (7.11.2021.)

⁴⁰ European Commission. 2021. https://ec.europa.eu/energy/topics/oil-gas-and-coal/coal-regions-in-the-western-balkans-and-ukraine/initiative-coal-regions-transition-western-balkans-and-ukraine_en. (07.11.2021.)

prostora za angažman jedinica lokalne samouprave, ukoliko postoji politička volja. U konačnici, kao najvažnije se izdvaja mogućnost izgradnje svijesti i obrazovanja društva, kroz suradnju sa nevladinim sektorom, koja trenutno djeluje neophodno kako bi ove teme dobile društvenu pozornost i društveni angažman koji im i pripada.

POTENTIALS OF LOCAL-SELF GOVERNMENT UNITS IN FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA FOR IMPLEMENTATION OF THE ENERGY TRANSITION PROCESS AND ENHANCEMENT OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

Summary

The topics of energy transition and environmental protection are getting more and more attention in the public space, from national contexts to the international agenda. Nevertheless, taking into account existing research and official reports related to these topics and processes, Bosnia and Herzegovina seems to be lagging behind when it comes to improvement and protection of the environment. In general terms, though, all conclusions point that local communities are an essential part of the system without which both environmental protection or energy transition can be complete. Therefore, this overview aims to connect variety of aspects related to “green” topics in Bosnia and Herzegovina by offering a concise insight relating to BiH’s involvement in and with the work of international organizations, a look into political economy aspects of energy transition in Bosnia and Herzegovina, and lastly a list of potentials for local communities in BiH. The conclusions related to those potentials are given based on existing legal solutions that allow participation of local self-government units in these processes as well as best practice examples from other cities and municipalities outside of BiH. Given the administrative make-up and the scope of this overview, the focus is put on Federation of Bosnia and Herzegovina and federation-level legal provisions related to environmental protection. The overview notes disbalance among the existing legal provisions (environmental protection) or a rather lack thereof (energy transition) when it comes to local self-government units. Still, potentials do exist and are implementable, especially when it comes to energy efficacy, participation in international projects, development of “smart” cities and lastly, education of the citizens and improving citizen participation.

Key words: Federation Law on Local Self-Government, energy transition, political economy, „smart“ cities, decarbonization, best-practice examples